

Október 27.
AZ AUDIOVIZUÁLIS
ÖRÖKSÉG VILÁGNAPJA

LÁTHATÓ KOLOZSVÁR

Orbán Lajos képei
a két világháború közötti városról

Orbán Lajos (1897–1972) a két világháború közötti Kolozsváron alkotott, és amatőr fotóival számtalan díjat nyert. Már diákkorában használt fényképezőgépet, 1916-ból, hadseregbe vonulása idejéről is maradtak fenn üvegnegatívok (pl. a Lomnici-csúcsról, Budapestről). Kedvtelésből, hobbiból fényképezett, kreatív időtöltésnek gyanánt. Több fényképezőgépe is volt, amelyekkel üveglapra, celluloidra rögzített képeket. Otthonában a képek nagyításával, a fényképpapír vegyszeres fürdőivel kísérletezett. Számos fényképet készített családjáról: ezek egy része családi használatra készült, az együtt élő generációkat, kirándulásait, gyerekeit örökítette meg. Ebbe a médiagyakorlatba illeszkedett az alkalmoszerű filmezés 1928-tól az 1930-as évek elejéig.

Orbán Lajos egy olyan korszakban készítette első képeit, amikor elindult a fényképezés demokratizálódásának folyamata: a 20. század elején kezdett elterjedni az utcai, külső tereken való amatőr fényképezés, majd az 1920-as, 1930-as években az olcsóbb gépek felbukkanásával a fényképezés egyre közönségesebb, mindennapibb tevékenységgé vált. Orbán Lajos fényképezési gyakorlata mégsem tekinthető átlagosnak: gépeivel, saját fotólaboratóriumával, fotóinak mennyiségével meghaladta a családi életet dokumentáló fotós szándékait. Képeit nemcsak házi használatra szánta, hanem nyilvánosság elé is tárta. A családtagokat ábrázoló képek egy része művészi szándékkal készült. Gyerekeiről, feleségéről készült fotókkal több versenyre benevezett, díjakat is nyert. Ezeket fotókatalógusban, képeslapként sokszorosították, kiállításokon is mutatott be képeket. Magatartása az amatőr fotóművészé volt.

Fotografikus látásmódjára egyaránt hatással volt a romantikus hangvételű piktorialista fényképezési stílus, a szociofotográfia, de a modernebb tárgyilagos stílus hatása is felismerhető városképein. Ez a művészi igényesség lendítte át a képeit a képeslapok közömbösebb, távolságtartó esztétikáján. Beállításai a város tereit belakó, az architektúrával együtt dinamikus kompozíciókat létrehozó embert mutatják meg. A nemzetközi trendeken túl nagy hatással voltak képeire kolozsvári társaságok, intézmények, amelyekkel karrierje során kapcsolatba került.

A látható város a vizuális fordulat kezdetén

Kolozsvár modern várossá válásának egyik ismérve talán az, hogy a város terei vizuális, mediális terekké változtak. Nemcsak a város tereit lepték el a plakátok vagy vándormozisok, hanem a város képe is népszerű témájává vált a különböző médiumoknak. A képeslapküldés szokása 1869-ben kezdődött az Osztrák-Magyar Monarchiában; Kolozsvárról az 19. század végén már több gyártó készített és forgalmazott képeslapot. A városi terek populáris látványosságként, több perspektívából való megjelenítése szorosan összefüggött a fotográfiai látásmóddal, hiszen a városban számtalan híres fényképész dolgozott, emellett több fényképészeti szaküzlet is működött.

Ezek közé tartozott a **Kováts P. Fiai** nevű vállalkozás is, amelyet 1852-ben alapított Mezőbándi Kovács Péter, és 1948-ig működött. Miklósi-Sikes fotótörténete szerint az üzlet 1858-ban szuvenírek és papíráru mellett fényképészeti kellékeket is árusított. 1880-tól 1889-ig műtermet is fenntartottak, de ez csak másodlagos foglalkozásuk volt, hiszen a Főtéren levő műtermekkel, mint a Dunky-fivéreké, nem vehették fel a versenyt. Fotólaboratóriumként is működtek, 1900-tól kiadták a negyedévente megjelenő *Fotóipari Értesítőt*. Habár a bolt többször is új helyszínre költözött, és tulajdonost is cserélt, a képeslapok a kínálatuk részét képezték csaknem 50 évig.

Képeslapjaikon vonzó látványként terjesztették Kolozsvár Főterének, a Szent Mihály templomnak, a Farkas utcának, Mátyás király szülőházának, a Sétatérnek és a Fellegvár panorámájának, később a Mátyás-szoborcsoportnak a képét. A látképeket időnként aktualizálták, de a bevált fényképezési helyszíneket megtartották. A szaküzlet a két világháború közötti években Schäfer László tulajdonába került, akivel 1924 körül Orbán Lajos partnerséget vállalt a működtetésében. Ebben az időszakban a Kovács P. Fiai olyan fotográfiai csúcstechnológiák kolozsvári forgalmazójává vált, mint az AGFA, a Kodak, a Zeiss, az Ikonta vagy a Voigtlander. Ezzel magyarázható az, hogy reklámozandó termékként az első amatőr filmkamerák egyikét, a 16 mm-es Cine Kodak egyik modelljét is megkapták 1928 körül (az amatőröknek szánt keskenyfilm technológiát 1927-ben bocsátották piacra). A szaküzlet tehát Orbán Lajos számára elérhetővé tette a 16 mm-es amatőr filmezési technikát. Minden jel arra mutat, hogy Orbán Lajos családi filmjei kuriózumnak, ritkaságnak számítanak, a két világháború közötti Kolozsváron a családi élet mozgóképen való rögzítése nem volt tipikus polgári gyakorlat. Habár az amatőr filmezés nagy népszerűségnek örvendett Magyarországon az 1930-as évek elején (1931-ben alapították az Amatőr Mozgófényképezők Egyesületét), Kolozsváron nem vált kulturális divattá.

Orbán Lajos és Schäfer László a Kovács P. Fiai szaküzlet révén részt vett az **Erdélyi Kárpát-Egyesületnek (EKE)** a fotóamatőrséget támogató akcióiban, tanfolyamokat fotóversenyeket szerveztek: „A magasabb rendű turistaság eszméjét szolgálni akaró turistának elengedhetetlenül szükséges a fényképezés ismerete és gyakorlása” (Erdély, 1930). Ugyanakkor részt vettek a **Tessar Teke Társaság (TTT)** nevű kolozsvári polgári társulás találkozóin is 1932 és 1941 között, akik magukat „a ritkán fotografálók gyakran tekéző társaságának” nevezték.

A kiállítás három kolozsvári élettérnek a vizualizációját vizsgálja Orbán Lajos fotóin és filmjein. A Kolozsvár Főteréhez kapcsolódó panoramikus képeken és az utcai életképeken a nagyváros társadalmi rétegzettsége és a munka ideje jelenítődik meg. A Sétatéri képek a nyilvános és a privát közötti átmenetet, a szabadidő lassabb tempóját idézik. A harmadik, családi házzal foglalkozó szekció az enteriőr fényképészet és a családi és művészi portrék révén kívánja szemléltetni azt, ahogyan látott és látatott az 1930-as évekbeli fotóamatőr.

A kiállítás munkatársai

Koncepció: Blos-Jáni Melinda

Kutatás: Blos-Jáni Melinda, Tóth Orsolya, Újvári Dorottya

A mozgóképek digitalizálása: Buglya Sándor, Tóth Orsolya, Filmtett

A fényképnegatívak digitalizálása: Nagy Ákos, Kriza János Néprajzi Társaság

Fénykép utómunka: Mira Marincas

Mozgóképek utómunka: Lőrincz Jonatán

Hang: Iszlai József

Arculat: Sütő Ferenc

Köszönet: Orbán László (a kiállított fotók örököse), Pethő Ágnes, Buglya Sándor, Lupescu Radu, Kabay Kata, Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvári Állami Magyar Színház, Kolozsvári Magyar Opera, Barabás Miklós Céh.

Szervezők:

Támogatók, partnerek:

ERDÉLYI ÁLLAMTUDOMÁNYOS KÖZPONT
HUNGARIAN NATIONAL SCIENTIFIC CENTER

Filmtett
ERDÉLYI FILMES PORTÁL